

"תגליות מן העבר"

סדרת ההרצאות השנתית תשפ"ז

תגליות מן העבר היא סדרת קורסים בזום בנושאי ארכיאולוגיה, היסטוריה ותרבות. בכל קורס נשמע הרצאות מפי ארבעה חוקרים וחוקרות מתחומים שונים על נושא משותף, וכך יוכלו המשתתפים לקבל תמונה רחבה מזוויות שונות. המרצים הם חוקרים וארכיאולוגים מהמובילים בארץ, אשר בחרו לשתף את הציבור בחידושי מחקריהם ובתגליות ארכיאולוגיות שנחשפו לאחרונה. ההרצאות מלוות במצגות איכותיות ויתקיימו אונליין בימי רביעי בשעות 19:00-20:30. הקלטת ההרצאה תישלח לנרשמים ותעמוד לרשותם לצפייה במשך חודש.

מחירים:

שנתי (24 הרצאות) – 840 ₪ לאדם

קורס (4 הרצאות) – 200 ₪ לאדם

* בהזמנת 3 קורסים ומעלה תינתן הנחה של 10%

תנאי ביטול:

ניתן לבטל את הרישום לסדרה עד 3 ימים לפני תאריך ההרצאה הראשונה, ללא עלות ביטול לאחר מכן יחויב בחיוב מלא

הטבות לנרשמים:

סיורים – הנחה של 10% לסיורים היומיים של תגליות לנרשמי סדרת ההרצאות המלאה. ההנחה לסיורים בתקופת ההרצאות (נובמבר 2026 ועד יוני 2027)

ארכיאולוגיה קוסמית: על הקשר בין אתרים קדומים לגרמי השמיים

מסע חובק עולם, תרבויות ותקופות בעקבות תופעות אסטרונומיות שונות המתרחשות במבני פולחן וקבורה עתיקים. נבחן את תופעת מעגלי האבן הקדומים והקשרים האפשריים ביניהם לגרמי השמיים - ממדבריות הנגב, דרך האתר החידתי רוג'ום אל הירי ברמת הגולן ועד לסטונהג' באנגליה. נבחן את תופעת הזריחה שמתרחשת פעמים בשנה במקדש רעמסס השני באבו סימבל ונכיר את הפולחן המסתורי בפירמידות השמש והירח במקסיקו ובאתרים נוספים באמריקה.

04-11-2026 | כיוונים מקודשים: כיוונם של אתרי פולחן וקבורה בנגב ובעולם

ד"ר עוזי אבנר – מו"פ מדבר וערבה

צילום: שחר גופר

תרבויות רבות בעולם פיתחו או אימצו תפיסה של כיוון מקודש. בתרבויות במזרח הקדום, הכיוון המקודש השולט הוא המזרח, כיוון שהשמש העולה נחשבת כמקרינה שפע, חיים ופריון. אל המזרח פונים מקדשים רבים, כולל מקדשים בארץ ישראל. מלבד המזרח יוחסה משמעות סמלית גם לכיוונים אחרים, למשל המערב, שעם שקיעת השמש סימל את עולם המתים. בנגב מצויים אתרי פולחן וקבורה רבים, בעיקר מהתקופה הניאוליתית עד סוף הברונזה הביניימית (8000-2000 לפסה"נ), אך גם מתקופות מאוחרות יותר. בשל מספרם הרב ניתן ללמוד היטב מאתרים אלה על תפיסת הכיוונים המקודשים.

11-11-2026 | רוג'ום אל-הירי (גלגל רפאים): ארכיאולוגיה על פני האדמה ומעבר לה

ד"ר מיכאל פרייקמן – ארכיאולוג וחוקר מבנים מגליתיים

רוג'ום אל-הירי הוא מן המונומנטים המסתוריים ביותר במזרח התיכון, ותיארוכו, ייעודו וזהות בוניו עדיין שנויים במחלוקת. כדי להבין מונומנט זה, עלינו לבחון באילו תקופות הייתה קיימת באזור אוכלוסייה גדולה ומפותחת דיה, שהייתה מסוגלת לבנות מבנה בקנה מידה כה גדול, ומה היו מאפייניה התרבותיים והפולחניים.

מעבר לכך, רוב מבני הפולחן בעולם העתיק לא עמדו מנותקים מן הנוף הטבעי הסובב אותם, ונראה כי רוג'ום אל-הירי לא היה יוצא מן הכלל בהקשר זה. נבחן אם, ובאיזה אופן, חלקיו האדריכליים השונים של המונומנט התייחסו לנוף הגולני הקדום, לנוף הארצי, אך גם לגרמי השמיים.

רוג'ום אל-הירי
צילום: יצחק מרמלשטיין, ויקימדיה

18-11-2026 | מקדש רעמסס השני באבו סימבל: בין עוצמה פוליטית לתיאולוגיה שמשית ניר אור-לב – אוצר ארכיאולוגיה מצרית במוזיאון ישראל

אבו סימבל, צילום: שחר גופר

מקדשי אבו סימבל משמשים כעדות מפוארת לשלטון רעמסס השני במאה השלוש עשרה לפסה"נ ולעוצמתו. בהרצאה נסקור את גילוי האתר, חשיבותו ההיסטורית והאמנותית, ואת מבצע הצלתו בשנות ה-60 של המאה העשרים. כמו כן נבחן את התופעה הסולארית הייחודית המתרחשת במקדש פעמיים בשנה, ביום הולדתו וביום הכתרתו של רעמסס השני, כאשר קרני השמש חודרות אל קודש הקודשים של המקדש.

25-11-2026 | America's Skywatchers: תופעות אסטרונומיות במקדשי יבשת אמריקה איבון פלייטמן – אוצרת אמריטוס בכירה באמנות יבשת אמריקה במוזיאון ישראל

בהרצאה נעסוק במקדשים ובניינים מונומנטליים מארה"ב ועד פרו הקשורים לפולחן ולאסטרונומיה. נבחן כיצד השפיעו ושולבו תופעות אסטרונומיות בחיי הפולחן והמיתוסים של תרבויות אמריקה. ניוכח כיצד שולבו התופעות האסטרונומיות באמנות ובארכיטקטורה הקדומה, והשפעתן על היצירה המודרנית.

פירמידת קוקולקן בצ'יצ'ן איצה, מקסיקו

מה נשתנה? מעברים בין תקופות ארכיאולוגיות

כיצד מחליטים ההיסטוריונים מתי מסתיימת תקופה היסטורית אחת ומתחילה תקופה חדשה? האם בגלל החלפת שלטון פוליטי? אירוע היסטורי גדול? המצאה טכנולוגית חדשה? תרבות חדשה? או אפילו בגלל אסון טבע? והאם להחלפת התקופות ההיסטוריות יש גם עדות ארכיאולוגית? נברר שאלה זו באמצעות ארבעה מקרי מבחן: "המהפכה החקלאית" והמעבר מחברות לקטים-ציידיים לחברות חקלאיות; גיבוש ממלכת ישראל מן החברה השבטית, המעבר משושלת החשמונאים לבית הורדוס וכיבוש ארץ ישראל הביזנטית בידי המוסלמים.

02-12-2026 | "Talkin' about a Revolution": הארכיאולוגיה של המהפכה החקלאית

פרופ' אבי גופר – החוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום באוניברסיטת תל אביב

המהפכה החקלאית (נוצר בעזרת AI)

מהפכה היא טרנספורמציה – שינוי בכל תחומי החיים. שינוי שאף כרוך בשינוי תפיסות עולם. ההרצאה תעסוק במהפכה החקלאית במסגרתה הנוודים הלוקטים-ציידיים של סוף עידן הקרח היו לחקלאים יצרני מזון לפני כ-10,500 שנים (ראשית תקופת האנתרופוקן). בהרצאה נציג מהלכי שינוי שהתרחשו בקצבים שונים במהלך המהפכה החקלאית וננסה לראות כיצד כל זה משתקף בממצא הארכיאולוגי של המזרח הקרוב.

09-12-2026 | משבטים לממלכה: על ראשיתה של ממלכת ישראל

ד"ר עומר סרגי – החוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, אוניברסיטת תל-אביב

על פי הסיפור המקראי, ראשיתה של ממלכת ישראל במרד ירבעם בן נבט נגד רחבעם בן שלמה. אולם, האם אירוע היסטורי מסוג זה אכן יכול היה להיות הגורם למעבר מחברה שבטית לממלכה ריכוזית? בהרצאה זו נבחן את ראשיתה של ממלכת ישראל בעזרת עדויות חדשות מחפירות ארכיאולוגיות שנערכו בעמקי הצפון. ממצאים אלו שופכים אור חדש על תהליכי היווצרותה של הממלכה ועל מבניה החברתיים והפוליטיים.

שער ששת התאים בתל מגידו

למרות שבמבט ראשון נדמה כי העדויות הארכיאולוגיות מספרות סיפור שונה אודות התהוותה של ממלכת ישראל, הרי שבמבט מעמיק נראה כי הן דווקא עולות בקנה אחד עם כמה מהזיכרונות הקדומים ביותר ששוקעו במקרא. בהרצאה זו נדון בתהליכי התהוותה של ישראל לאור הממצא הארכיאולוגי ובהשוואה לזיכרונות המקראיים.

16-12-2026 | בין החשמונאים להורדוס: המשכיות ותמורות בתרבות החומרית ביהודה פרופ' בועז זיסו – המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה באוניברסיטת בר-אילן

מצדה

ההרצאה תעסוק במעבר מיהודה החשמונאית לממלכת הורדוס – תחת שליטתה של האימפריה הרומית. נבחן כיצד השינויים הפוליטיים והחברתיים מרחיקי הלכת שהתרחשו ביהודה במאה הראשונה לפסה"נ באו לידי ביטוי בממצא הארכיאולוגי: בממצאי התרבות החומרית, בשרידי הארכיטקטורה, בדפוס היישוב, בקבורה ובתרבות הצריכה. יידונו מגמות של המשכיות לצד חידושי של הורדוס והשפעתם על עיצובה של יהודה הרומית הקדומה.

23-12-2026 | מהצלב לסהר: המעבר משלטון ביזנטיון לשלטון האסלאם בראי המרחב הכפרי

ד"ר איתמר טקסל – ארכיאולוג רשות העתיקות

המעבר הגיאופוליטי הדרמטי משלטון ביזנטיון לשלטון האסלאם, שהתרחש באזורנו במחצית הראשונה של המאה השביעית לסה"נ, היה בעל השפעה עמוקה וארוכת טווח על אוכלוסיית הארץ. ראשית התקופה האסלאמית הקדומה התאפיינה מחד גיסא בהמשכיות ומאידך גיסא בשינויים רבים מתחומי החיים, ושני היבטים אלה באים לידי ביטוי בממצא הארכיאולוגי העשיר מרחבי הארץ. הרצאה זו תסקור היבטים נבחרים של שינוי והמשכיות, כפי שהם משתקפים מאתרי היישוב הכפרי, בהם התגוררה מרבית אוכלוסיית הארץ.

תושבים מוסלמים צופים בכנסיית הקבר / דיוויד רוברטס

חופרים וחושפים: תגליות חדשות בגנים הלאומיים

בקורס זה נעקוב אחר תהליך חשיפתן של תגליות ארכיאולוגיות חדשות: מן המחקר והשימור שהן עוברות ועד להצגתן לציבור במסגרת גן לאומי. נלמד כיצד מצדה ופומפיי הפכו לאתרי מורשת תיירותיים; נכיר את התגליות שנחשפו בשנים האחרונות בסוסיתא ואת חשיפתן למטיילים בגן הלאומי החדש שהוקם במקום; נתרשם מהמצאים המרשימים שהתגלו מתחת למים בקיסריה ונשמע על הקמתו של גן לאומי לצוללים בנמל קיסריה; ולסיום, נופתע לראות כיצד השתמרו להפליא שרידיה המקוריים של דרך הבשמים, ונשמע על הדילמות והאתגרים בפתיחת מקטעים ממנה למטיילים.

30-12-2026 | בין מצדה לפומפיי: מאתר ארכאולוגי לאתר מורשת תיירותי אורית בורטניק – מנהלת תחום ארכיאולוגיה ומורשת ברשות הטבע והגנים

הפיכתו של אתר ארכיאולוגי לאתר מורשת וליעד תיירותי איננה תהליך ניטרלי, אלא מהלך תרבותי ופוליטי של הבניית משמעות. מצדה ופומפיי, שני אתרי מורשת עולמית של אונסקו, ממחישים זאת בשני נתיבים שונים: מצדה כאתר זיכרון לאומי, שבו הנרטיב ההרואי עיצב את חוויית הביקור; ופומפיי כאייקון תיירותי, שבו עומס המבקרים חשף את הפער שבין הביקוש לבין יכולת הנשיאה של האתר. ההרצאה תבחן את המתח המובנה בין הערך האוניברסלי יוצא הדופן, צורכי השימור וחוויית המבקר, ואת תפקידה הכפול של התיירות כמנוע הצדקה וכגורם לבליה.

מצדה ופומפיי

06-01-2027 | חידושים בעתיקות גן לאומי סוסיתא שמעל לכנרת ד"ר מיכאל אייזנברג – מנהל משלחת סוסיתא של אוניברסיטת חיפה

סוסיתא. צילום: מיכאל אייזנברג

העיר סוסיתא נוסדה במאה הב' לפסה"נ על גבי גבעה הצופה על הכנרת ממזרח. החפירות הארכיאולוגיות באתר בידי משלחת סוסיתא, הנמשכות ברצף משנת 2000, חשפו את ליבה הפועם של עיר רומית-ביזנטית וסיפקו כר מחקרי פורה לאדריכלות מונומנטלית וצבאית מהתקופה הרומית, עושר של אדריכלות כנסייתית וליטורגיה ביזנטית, ועולם מרתק ומגוון של בתי קברות. בהרצאה נציג כיצד המחקר הארכיאולוגי והכשרת האתר לקליטת קהל הלכו לאורך השנים יד ביד.

13-01-2027 | מה מסתתר מתחת למים בקיסריה? חידושים בחפירות התתימיות בנמל

קיסריה

ד"ר יעקב שרביט – מנהל היחידה הימית של רשות העתיקות

ההרצאה תעסוק בתגליות החדשות שהתגלו בחפירות התתימיות בנמל קיסריה שבנה המלך הורדוס. נמל קיסריה הוכרז כגן לאומי תתימי ובשנים האחרונות מתבצעים בו תהליכים על מנת לאפשר לצוללנים לראות את שרידיו המרשימים מתחת למים, תוך שמירה על העתיקות. הנמל הרומי של קיסריה הוא אחד הנמלים החשובים בים התיכון בתחום חומרי הבנייה וההנדסה הימית המתקדמת ביחס לתקופת בנייתו. משום כך הוא נחשב לאחד הנמלים הנחקרים ביותר. בשני העשורים האחרונים מקיימת היחידה לארכיאולוגיה מחקר ארכיאולוגי תתימי בנמל וסביבתו תוך שילוב אמצעים טכנולוגיים מגוונים. ההרצאה תתמקד בממצאים החדשים של היחידה מחפירות תתימיות.

צילום: יעקב שרביט, רשות העתיקות

20-01-2027 | לצעוד בדרכי הבשמים: מקטעי דרך שהשתמרו להפליא ופתיחתם למטיילים

ד"ר ליאור שווימר – ארכיאולוג ממונה מורשת, מחוז דרום ברשות הטבע והגנים

דרך הבשמים שהובילה מתימן לעזה והופעלה בידי הנבטים חוצה בחלקה האחרון את הנגב. במרחב פראי זה נותרו שבילים שמתארם והתשתיות המלוות אותם השתמרו להפליא. בשנים האחרונות אנו פותחים עוד ועוד מקטעים של הדרך להולכי רגל בפורמטים שונים תוך ניטור השרידים הארכאולוגיים והשפעת המטיילים עליהם. מה היתרון היחסי שבפתיחת הדרך למטיילים? מהם הסיכונים והאתגרים? ומהם הממצאים המרגשים שנחשפים למטיילים לאורך הדרך?

"קמפוס דרכים עתיקות" של תגליות בערבה בהדרכת ליאור שווימר
 צילום: אבי דאול

קיצור תולדות האמונה: מראשית הפולחן האנושי ועד לגיבוש הדתות

אנתרופולוגים חלוקים בדעתם כיצד החלו הדת והאמונה בקרב בני האדם. חלקם טוענים שהיא נולדה מתוך ניסיון להסביר את כוחות הטבע, אחרים מסבירים שהיא התפתחה כמנגנון להתמודד עם פחד או ככלי שנועד לחבר בין קבוצות. במהלך הקורס ננסה לבחון טענות אלו. נעקוב אחר השמאניזם הפרהיסטורי ונשווה אותו לשמאניזם של שבטי האמזונס בני ימינו; נכיר את מערכת היחסים בין בני האדם, המלך והאלים כפי שהם מוצגים ב'עלילות גילגמש'; נבין את מקורות המונותאיזם כפי שהם באים לידי ביטוי במאבקם של נביאי המקרא בפולחן האלילי; לסיום נבחן את תופעת המעבר מבית מקדש המבוסס על פולחן הקורבנות לבתי תפילה קהילתיים, כפי שהיא באה לידי ביטוי באדריכלות של בתי הכנסת הקדומים.

24-02-2027 | מסע אל שורשי הדת: מתיאוריות אבולוציוניות לשמאניזם של האמזונס

אלירן ארזי – אנתרופולוג, חוקר חברות ילידים

Veton PICQ, via Wikimedia Commons

מאז לידתה שואלת האנתרופולוגיה האם מוצא הדתות במיתוס או בטקס, בהשלכת הטוב שבאדם על האלים, או להיפך - בהשלכת האלימות שבו. מן העדויות הארכיאולוגיות ומציורי מערות עולה כי שורשי הדת נעוצים בתקשורת עם הבלתי נראה מתוך התנסות אקסטטית ושינוי תודעה. על מנת להבין את השמאניזם הפרהיסטורי, נכיר את התפיסות והטקסים של עמים ברחבי האמזונס, אך מבטנו יהיה ביקורתי. נשאל: האם אכן השמאניזם האמזוני משקף שכבה עתיקה של הדת, או שמא הוא תוצר של היסטוריה ומגע עם האדם הלבן במרוצת הקולוניאליזם?

03-03-2027 | המלך והאלים: גילגמש, אל השמש והאלה אשתר

פרופ' יורם כהן – החוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום באוניברסיטת תל אביב

עלילות גילגמש היא בין היצירות הארוכות ביותר שהגיעו לידינו מהספרות המסופוטמית העתיקה והיא בוודאי היצירה החשובה והידועה ביותר של ספרות זו - גם בעינינו וגם בעיני הקדמונים. בהרצאה נבחן את יחסיו של גילגמש, מלך העיר אורוק, עם עולם האלים - האל שמש, פטרונו, והאלה אשתר, אשר ביקשה להיות אהובתו.

גילגמש נאבק בשני פרים, כלי אבן מפוסל מתל עגרב, עיראק
Osama Shukir Muhammed Amin FRCP (Glasg), via Wikimedia Commons

10-03-2027 | "ה' הוא האֱלֹהִים" – מלחמת האל האחד במקרא ד"ר חיים חיון – מרצה למקרא בסמינר הקיבוצים

המהפכה המונותאיסטית במקרא ביקשה לבדל את עצמה מעמי האזור ולבשר על חידוש – אמונה באל אחד שאין בלתו. ההרצאה תעסוק במהפכה, כפי שהיא מצוירת בסיפורי המקרא ובעיקר בסיפורי משה ואליהו, בהם הנביא האחד הוא בבואתו של מורו ורבו, אבי הנביאים.

פסל אליהו הנביא במוחרקה
 צילום: תמר הירדני, ויקיפדיה

17-03-2027 | מפולחן המקדש לתפילת העם: המהפכה בדת היהודית בראי בתי הכנסת הקדומים דפנה מאיר – חוקרת בתי כנסת קדומים ברמת הגולן

במאות הראשונות לספירה חלו תמורות מרחיקות לכת בדת היהודית – מדת מקדש לדת העם, מכוהנים לחכמים. נעקוב אחר תמורות אלו דרך מבט מעמיק בארכיטקטורה של בתי הכנסת ובשינויים שחלו בה במאות הראשונות לספירה. נעסוק בראשיתו של בית הכנסת ובמאפייניו כמבנה קהילתי ובהתפתחותו למרחב תפילה ונתחקה אחר התפקיד המשמעותי שמילאה הקהילה בעיצובו.

בית הכנסת העתיק באם אל-קנאטר
 Yaelsh23, via Wikimedia Commons

ארכיאולוגים ישראלים לאורך דרכי המשי: תגליות חדשות במרכז אסיה ובערבות מונגוליה

בשנים האחרונות, חזית המחקר הישראלי פורצת אל ערבות אסיה ומשרטטת מחדש את תולדות דרכי המשי. הקורס מציע הצצה מרתקת לתרומתן של המשלחות הארכיאולוגיות המובילות מישראל – נצא למסע בעקבות שיירות המסחר שעברו בערים העתיקות בוכרה וסמרקנד; נבין כיצד האימפריה המונגולית העצומה תרמה לעיצובה של דרך המשי; נראה את ממצאיה של המשלחת הישראלית שחושפת את החומות העתיקות בגבול ממלכות סין והערבה המונגולית; נגלה את עושרה של התרבות הסוגדית, שכונתה 'שליטת דרכי המשי', כפי שהיא נחשפת בידי ארכיאולוגים ישראלים בטג'יקיסטן.

24-03-2027 | בין דרך הבשמים לדרכי המשי: איך הפך העולם האירו-אסייתי לכפר הגלובלי הראשון?

פרופ' גדעון אבני – עמית מחקר באוניברסיטת חיפה והמדען הראשי של רשות העתיקות לשעבר

בשנים האחרונות, חידושי המחקר והממצאים הארכיאולוגיים החדשים משנים את נקודת המבט שלנו על היקף, עומק וטיב הקשרים המסחריים והתרבותיים שהתקיימו במרחב האסייתי במהלך האלף הראשון לספירה. בהרצאה נבחן את מיקומה ואת תרומתה של 'דרך הבשמים', שהתקיימה באזורנו, בתוך רשת הנתיבים הענפה של 'דרכי המשי' במרחב האירו-אסייתי. נכיר את החפירות הארכיאולוגיות החדשות המתבצעות כיום בבוכרה שבאוזבקיסטן, ובעזרתן ניתן לשחזר את דרכי השיירות הקדומות.

איור מתוך האטלס הקטלאני, ~ 1375

31-03-2027 | חומות, נוודים ואימפריות: המחקר הישראלי שחושף את חומות הגבול הנשכחות במונגוליה

פרופ' גדעון שלח – ארכיאולוג ומנהל פרויקט 'החומה' מטעם האוניברסיטה העברית

צילום: טל רוגובסקי, באדיבות גדעון שלח

הערבה המונגולית מזוהה עם אורח החיים של רועים-נוודים – ארגון חברתי וכלכלי שמנצל באופן יעיל את שטחי העשב העצומים המכסים אזור זה בקיץ, ומאפשר לשרוד גם במהלך החורף הקשה והארוך. מאז שנת 2018 מקיים פרופ' גדעון שלח מחקר ארכיאולוגי במונגוליה העוסק בתופעות שבמבט ראשון נראות חריגות בנוף הערבות – מערך חומות באורך כולל של כ-4,000 ק"מ ועשרות ערים מוקפות חומה. החומות הארוכות והערים מתוארכות למאות ה-10 עד ה-13 לספירה, תקופה שקדמה במעט לעלייתו של ג'ינגס חאן ולהקמת האימפריה המונגולית. מדוע הוקמו החומות, וכיצד התקיימו הערים בערבה? בהרצאה יוצג המחקר הארכיאולוגי המבקש לברר לעומק שאלות אלו ואחרות באמצעות מגוון שיטות ארכיאולוגיות ומדעיות, ניתוח של טקסטים היסטוריים ומבט רב ממדי – מניתוח אזורי רחב ועד מבט ממוקד באתרים ובמבנים ספציפיים.

07-04-2027 | שליטי דרך המשי: התרבות הסוגדית שנחשפת על ידי המשלחת הישראלית

בטג'יקיסטן

פרופ' מיכאל שנקר – החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון, האוניברסיטה העברית, ראש משלחת סנג'ר-שאה

ההרצאה תעסוק בתגליות הארכיאולוגיות שהתגלו בשנים האחרונות על ידי המשלחת הישראלית-טג'יקית באתר סנג'ר-שאה שבטג'יקיסטן. הממצאים שהתגלו באתר שופכים אור על התרבות הסוגדית האיראנית הקדומה אשר שגשגה במרכז אסיה במאות הרביעית עד השמינית לספירה, טרם הכיבוש המוסלמי.

משלחת סנג'ר-שאה. צילום: מיכאל שנקר

14-04-2027 | דרכי המשי באימפריה המונגולית: מוביליות, הגירה ומגעים בין-תרבותיים

פרופ' מיכל בירן – החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון, האוניברסיטה העברית

בראשית המאה ה-13 הקימו ג'ינגיס ח'אן ויורשיו את האימפריה היבשתית הגדולה בתבל. המונגולים הנוודים התייחסו לאנשים כאל משאב נייד, והעבירו אותם ממקום למקום בהתאם לצורכי האימפריה. תנועות אוכלוסין רחבות היקף אלו היו הבסיס למגעים בין-תרבותיים בהיקף חסר תקדים. הן יצרו גלובליזציה ראשונה של העולם הישן, הגבירו במידה ניכרת את מעברי הידע בעולם דאז, וסימנו את תחילת המעבר מימי הביניים אל העולם המודרני המוקדם. ההרצאה תבחן את השינויים שחלו בדרכי המשי במהלך התקופה המונגולית, ואת מעברי הידע בתחומים השונים שעודדו הנוודים שהפכו לשליטי העולם.

פסלו של ג'ינגיס ח'אן במונגוליה

הכתובת לא תמיד הייתה על הקיר: חידושים בחקר כתובות עתיקות

לעיתים די בכמה אותיות חרותות כדי לשנות את כל מה שחשבנו על ההיסטוריה. קורס זה מציג תגליות וחידושים במחקר האפיקרפי (חקר כתובות עתיקות) על גבי חרס, אבן, טין ומגילות קלף. נכיר את הכתובות שהתגלו לאחרונה על גבי חרסים (אוסטרקונים) מימי מלכי יהודה הראשונים, ניחשף לתעודות גולי בבל ("אל-יהודו"), נדון בדמותו של נוח המקראי לאור הגילויים במגילות מדבר יהודה, ונכיר כתובות יווניות שנחשפו לאחרונה בחפירות ערי הנגב העתיקות. הכתובות הללו מאירות שאלות של זהות, גלות, אמונה ושלטון – ומוכיחות שלא תמיד הכתובת הייתה על הקיר, אבל כשמוצאים אותה, היא משנה את התמונה כולה.

05-05-2027 | כתובות מראשית ימי המלוכה (?)

פרופ' חגי משגב – אפיגרף, החוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום, האוניברסיטה העברית

ההרצאה תעסוק בכתובות מתחילת האלף הראשון לפסה"נ, שנתגלו בעת האחרונה באתרים בשפלה, בהם חורבת קיאפה, תל זית, לכיש וא-רעי, וכן בראשי חץ חרותים ובעוד שלל כתובות. הכתובות בכתבים כנעניים ופיניקיים, של כנענים וישראלים, שינו בחלקם את מה שידענו על התפתחות הכתב, על מקורותיו של הכתב היווני והלטיני, ואף פתחו מחדש מחלוקות ישנות על ראשיתה של ממלכת ישראל.

האוסטרקון שהתגלה בחפירות חורבת קיאפה (ויקיפדיה)

19-05-2027 | תגליות חדשות בחקר תעודות 'עיר היהודים' של גולי בבל

ד"ר פיטר זילברג – אשורולוג, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן

צילום: עמית אבידן, ויקימדיה

תעודות 'עיר היהודים' ('אליהודו') הן אוסף של מאות לוחות חרס הכתובים באכדית בכתב היתדות, ומתעדים את חייהם של גולי יהודה בבבל במאות ה-6 וה-5 לפסה"נ. רבות מן התעודות התגלו בשווקי העתיקות, אך מקורן ככל הנראה ביישוב 'עיר היהודים' ('אל-יהודו') בשטח עיראק של ימינו. התעודות מספקות הצצה נדירה לחיי היומיום של הקהילה היהודאית בגלות. בהרצאה תוצג תרומתן הרבה של התעודות לחקר הקהילה היהודאית לאחר חורבן בית ראשון, לצד חידושים מחקריים ותגליות חדשות ומפתיעות.

26-05-2027 | משיכור לכהן וחווה - דמותו של נח בספרות היהודית מימי הבית השני פרופ' אסתי אשל - המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן

בהרצאה נבחן כיצד עוצבה מחדש דמותו של נח בספרות היהודית של ימי הבית השני. לצד בונה התיבה המוכר מספר בראשית, הוא מוצג בספר חנוך, במגילה החיצונית לבראשית ובטקסטים נוספים ממגילות מדבר יהודה ככהן, כחכם וכחווה המקבל ידע אלוהי. ההרצאה תאיר את הדרכים שבהן מחברי התקופה פירשו מחדש את המקרא ותרמו לעיצובה של דמותו של נח, אחת מהדמויות החשובות במסורת היהודית הקדומה.

פסיפס מהמאה ה-12 או ה-13, בזיליקת סן מרקו בוונציה

02-06-2027 | כתובות יווניות חדשות מתחת לחולות המדבר ד"ר עופר פוגורלסקי - אפיגרף, מנהל מעבדת אפיגרפיה, האוניברסיטה העברית

חשיפת פסיפס בניצנה - צילום: משלחת ניצנה של אוניברסיטת בן גוריון בנגב

בהרצאה יוצגו גילויים חדשים של כתובות יווניות מן התקופה הביזנטית בכמה אתרים במדבר הנגב, ובהם ניצנה ושבטה. נדון במשמעות הכתובות היווניות ובמה שניתן ללמוד מהן על החיים ביישובי הנגב בפרט ובארץ ישראל בכלל במהלך התקופה הביזנטית, וכן בחשיבות חקר הכתובות במסגרת המחקר הארכיאולוגי.

כל הרצאה של תגליות מוגנת בזכויות יוצרים ©,

היא מיועדת אך ורק למי שנרשם ושילם עבור הרצאה זו.

אין להקליט את ההרצאה ואין להפיצה במלואה או חלקים ממנה לאחרים בשום אמצעי